eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

of the semantic sphere of adolescents. Psychology and personality]. K. Vyp. 57. S. 27–30. [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 15.04.2026

Прорецензовано 30.04.26

Схвалено до друку 14.05.2026

УДК 376.1-056.263:81'221.24(477)

Ольга БІЛАНОВА,
наукова співробітниця відділу української жестової мови
Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
вчителька української жестової мови КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я»
Дніпропетровської ОР»,
Голова Криворізької територіальної організації глухих
olgabilanova75@gmail.com
https://orcid.org/0009-0008-9431-6503

Olga BILANOVA,
researcher at the Department of Ukrainian Sign Language of the Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Sciences of Ukraine,
teacher of Ukrainian Sign Language of the KZO «Kryvyi Rih Special School «Suzir'ya» DOR»,
Head of the Kryvyi Rih Territorial Organization of the Deaf

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЖЕСТОВОЇ МОВИ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ОСВІТІ

DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SIGN LANGUAGE IN SPECIAL EDUCATION

Анотація. У статті висвітлено перебіг, ключову проблематику та результати Всеукраїнського науково-методичного семінару «Від освітньої мрії – до педагогічної практики: розвиток української жестової мови у спеціальній освіті», що відбувся 23–24 квітня 2026 року на базі КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР». Захід об'єднав понад 70 провідних науковців, педагогів-практиків, перекладачів та представників громадських організацій (УТОГ, ГО «Об'єднання нечуючих педагогів», ГС «Освіторія» тощо) з метою консолідації зусиль задля розбудови безбар'єрного та лінгвістично доступного освітнього середовища в Україні. Центральну увагу приділено статусу української жестової

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

мови (УЖМ) як фундаментального інструменту комунікації, навчання та соціокультурної ідентифікації нечуючих здобувачів освіти. *Мета* – висвітлити результати, хід проведення та ключові здобутки заходу. *Методи:* науково-теоретичні методи (стратегічне планування, моделювання, проєктування, термінологічний аналіз, уніфікація, узагальнення педагогічного досвіду), емпіричні методи, що впроваджуються безпосередньо в освітній процес (педагогічний експеримент, спостереження, аналіз педагогічного досвіду, аналіз результатів діяльності, метод соціально-педагогічної взаємодії, метод професійного обміну та експертного оцінювання). *Результати*: у контексті євроінтеграційного курсу України обґрунтовано необхідність упровадження цілісної Стратегії формування жестомовної політики в освіті, що базується на принципах доказової педагогіки, мінімальних стандартах щодо жестових мов; проаналізовано практичні інновації та авторські методики провідних фахівців галузі спеціальної освіти; окреслено шляхи подолання термінологічного дефіциту в УЖМ через розробку та верифікацію «Предметного жестівника» (експеримент розрахований на 2025–2029 рр.), а також застосування адаптованої лінгвістичної термінології, яка враховує специфіку морфології візуально-просторової системи порівняно зі словесною мовою; розглянуто сучасні технологічні тренди в сурдопедагогіці, зокрема інтеграцію штучного інтелекту та цифрових сервісів для генерації візуальних матеріалів і вправ, створення інтерактивного контенту та посібників із системними QR-кодами; зафіксовано виклики діяльності спеціальних закладів в умовах воєнного стану, адаптацію дітей-переселенців за кордоном та досвід збереження безперервності навчання. Матеріал має високу практичну цінність для методистів, сурдопедагогів, науковців та управлінців у сфері інклюзивної та спеціальної освіти.

Ключові слова: українська жестова мова, спеціальна освіта, педагогіка української жестової мови, методики навчання, предметний жестівник, цифровізація освіти, безбар’єрне середовище.

Abstract. The article highlights the course, key issues and results of the All-Ukrainian scientific and methodological seminar “From educational dream to pedagogical practice: development of Ukrainian sign language in special education”, which took place on April 23–24, 2026 on the basis of the Municipal Educational Institution “Kryvyi Rih Special School “Suzir’ya” of the Dnipropetrovsk Regional Council”. The event brought together more than 70 leading scientists, teacher practitioners, translators and representatives of public organizations (Central Board of the Ukrainian Society of the Deaf, “Association of Deaf Teachers”, “Osvitoria”, etc.) with the aim of consolidating efforts to build a barrier-free and linguistically accessible educational environment in Ukraine. Central attention is paid to the status of Ukrainian Sign Language (USL) as a fundamental tool for communication, learning and sociocultural identification of deaf students. The goal is to highlight the results, progress and key achievements of the event. Methods: scientific and theoretical methods (strategic planning, modeling, design, terminological analysis, unification, generalization of pedagogical experience), empirical methods that are implemented directly into the educational process (pedagogical experiment, observation, analysis of pedagogical experience, analysis of activity results, method of socio-pedagogical interaction, method of professional exchange and expert assessment). Results: in the context of Ukraine's European integration course, the need to implement a holistic Strategy for the formation of sign language policy in education, based on the principles of evidence-based pedagogy, minimum standards for sign languages, is substantiated; practical innovations and original methods of leading specialists in the

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

field of special education were analyzed (in particular, the experience of Olga Bilanova, winner of the Global Teacher Prize Ukraine 2025 in the "Inclusivity" nomination, regarding the systematic teaching of Ukrainian sign language and the development of model curricula and manuals for grades 5–10 in co-authorship with Laura Ivashchenko and Serhiy Dyakiv was highlighted); ways to overcome the terminological deficit in Ukrainian sign language were outlined through the development and verification of the "Subject Sign Language" (the experiment is designed for 2025–2029), as well as the use of adapted linguistic terminology that takes into account the specifics of the morphology of the visual-spatial system compared to verbal language; modern technological trends in sign language education are considered, in particular the integration of artificial intelligence and digital services for generating visual materials and exercises, creating interactive content and manuals with system QR codes; the challenges of special institutions in martial law, the adaptation of children-migrants abroad and the experience of maintaining continuity of education are recorded. The material has high practical value for methodologists, sign language teachers, scientists and managers in the field of inclusive and special education.

Key words: Ukrainian sign language, special education, pedagogy of Ukrainian sign language, teaching methods, subject sign language, digitalization of education, barrier-free environment.

Актуальність дослідження. 23-24 квітня 2026 року на базі експериментального закладу «Криворізька спеціальна школа «Сузір’я» Дніпропетровської ОР» відділу української жестової мови Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України за сприяння ЦП Українського Товариства Глухих, Об’єднання нечуючих педагогів, Дніпропетровської обласної ради, Департаменту освіти і науки облдержадміністрації, Громадської спілки «Освіторія», Освітньої премії «Global Teacher Prize Ukraine» відбувся Всеукраїнський науково-методичний семінар «Від освітньої мрії – до педагогічної практики: розвиток української жестової мови у спеціальній освіті».

Захід зібрав у двох форматах (онлайн- і офлайн-) понад 70 учасників – фахівців спеціального та інклюзивного навчання, ІРЦ, громадських організацій з усіх куточків України. Актуальність Всеукраїнського науково-методичного семінару зумовлено комплексом гострих соціально-політичних, правових, лінгвістичних та технологічних викликів, із якими зіткнулася українська система спеціальної освіти у контексті вивчення, викладання української жестової мови [1-5].

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Контекстному вивченню, викладанню української жестової мови присвячено публікації відділу української жестової мови, ЦП УТОГ на основі проведених міжнародних, всеукраїнських науково-методичних і науково-практичних семінарів, круглих столів та ін. Останніми роками презентовано заходи, присвячені міжнародному Дню жестової мови в рамках Тижня Глухих та сурдомайстерень на щорічному Міжнародному конгресі [1-9].

Мета статті – висвітлити результати, хід проведення та ключові здобутки Всеукраїнського науково-методичного семінару «Від освітньої мрії – до педагогічної практики: розвиток української жестової мови у спеціальній освіті»

Методи дослідження та практичні підходи. Завдання: показати консолідацію зусиль науковців, педагогів-практиків та громадських організацій (зокрема УТОГ та Об’єднання нечуючих педагогів) навколо розбудови безбар’єрного освітнього середовища; обґрунтувати статус української жестової мови (УЖМ) як фундаментального інструменту комунікації, навчання та самореалізації глухої дитини; презентувати сучасні інноваційні підходи, авторські методики, цифровий контент та посібники для підвищення якості спеціальної освіти; окреслити нагальні проблеми галузі, такі як термінологічний дефіцит в УЖМ та необхідність формування жестомовної політики відповідно до європейських стандартів.

Методи: науково-теоретичні методи (стратегічне планування, моделювання, проєктування, термінологічний аналіз, уніфікація, узагальнення педагогічного досвіду, статистичний метод, у ній згадуються як науково-теоретичні методи (якими послуговуються дослідники), так і емпіричні (практичні) методи, що впроваджуються безпосередньо в освітній процес: педагогічний експеримент, спостереження, аналіз педагогічного досвіду, аналіз результатів діяльності, метод соціально-педагогічної взаємодії, метод професійного обміну та експертного оцінювання.

Результати. 15 років тому КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір’я» Дніпропетровської ОР, яку очолювала заслужений вчитель України Любов Луценко, стала першим спеціальним закладом, яка гостинно приймала понад 100

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

учасників ІІІ Всеукраїнського науково-практичного семінару «Білінгвальне навчання нечуючих дітей в контексті дитиноцентризму» [6]. Як зазначила доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу української жестової мови (м. Київ) Світлана Кульбіда, було надзвичайно приємно спостерігати об'єднання зусиль громадських організацій, закладів спеціальної освіти навколо української жестової мови, яка розпочинала свою впевнену ходу і визнання.

У березні 2026 року відділу української жестової мови ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України виповнилося 20 років. І цей семінар знаменує сучасний період розвитку думок, зусиль, напрацювань глухих і чуючих фахівців різних ланок освіти і науки, яким не байдужа доля унікального скарбу спільноти глухих українців – української жестової мови у сфері освіти та її вчителів і викладачів.

З вітальним словом до учасників семінару звернулася Юлія Есько, в.о.директорки КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» Дніпропетровської ОР (м. Кривий Ріг), яка презентувала КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР» як заклад, який має понад 85-річну історію свого розвитку, навчання та отримання корекційно-розвиткових послуг здобувачами освіти з порушенням слуху та тяжкими порушеннями мовлення. Всього у закладі навчається 159 дітей: з них 37 перебувають за кордоном, здобувають очно/денну форму навчання з двох напрямів: сурдовідділення та логовідділення, в яких створено власну систему надання освітньо-реабілітаційних послуг з пансіоном дітям з особливими освітніми потребами різних куточків Дніпропетровської області. У школі обладнано сучасну бібліотеку, 11 кабінетів, де унікальним за своїм змістом є кабінет української жестової мови, інформаційно-методичне забезпечення якого розроблено вчителькою української жестової мови Ольгою Білановою та дообладнано за кошти національної премії. Педагогічний колектив постійно працює над створенням і вдосконаленням відповідного освітнього середовища, передбаченого Новою українською школою.

Олена Ольшанська, заступник голови Дніпропетровської обласної ради (м.Дніпро), та Крістіна Тороп, доктор педагогічних наук, директор департаменту

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

освіти і науки облдержадміністрації (м.Дніпро), висловили щиру вдячність організаторам за ініціативу, а всім учасникам – за небайдужість, професіоналізм, відданість справі; закликали, щоб цей семінар став дієвим і надійним майданчиком для обміну досвідом, палких дискусій, народження нових ідей та напрацювання конкретних, дієвих методик, які знайдуть своє втілення в українських класах.

Леся Прохоренко, доктор психологічних наук, професор, директор Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (м. Київ), сердечно привітала учасників заходу з відкриттям Всеукраїнського науково-методичного семінару. Символічна назва нашої зустрічі – «Від освітньої мрії – до педагогічної практики» – надзвичайно влучно відображає сучасний вектор розвитку української освіти. Сьогодні, як ніколи, важливо об’єднувати зусилля науковців та практиків для створення справді безбар’єрного освітнього середовища, де українська жестова мова посідає чільне місце як фундаментальний інструмент комунікації, навчання та самореалізації особистості.

Ольга Мовчан, координатор освітньої премії Global Teacher Prize Ukraine (м.Київ), презентувала досвід обрання і надання освітніх щорічних премій. Престижна національна премія для видатних вчителів – частина світової премії, заснованої філантропом і мільярдером Санні Варкі в 2014 році. В Україні національну премію Global Teacher Prize Ukraine з 2017 року проводить громадська спілка «Освіторія». Це наш спосіб підвищувати престиж професії педагога в Україні та голосно говорити, що вчителі важливі. Місія премії – відзначити важливість вчителів, їхній внесок у розвиток майбутніх поколінь України та підняти престиж учительської професії. Така премія дає вчителям: інструменти для реалізації власного проєкту, професійне зростання, навчання, нові ка’єрні горизонти, знайомства з партнерами і однодумцями для співпраці та натхнення, приналежність до спільноти проактивних освітян в Україні та за її межами, можливість бути почутими та зробити внесок в українську освіту.

Вибір переможниці спеціальної номінації «Інклюзивність» Національної премії «Global Teacher Prize Ukraine 2025» випав на вчительку жестової мови –

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

Ольгу Біланову з КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» Дніпропетровської ОР, що є надзвичайно знаковим і своєчасним. Також під час виступу-вітання було презентовано алгоритм подання матеріалів для преміювання для педагогічних працівників ЗСО.

Учасники семінару під час дводенної участі змогли ознайомитися з 15 змістовними на різноманітну тематику доповідями, виступами-презентаціями натхненних лідерів – фахівців своєї справи.

Голова Центрального правління Українського товариства глухих Ірина Чепчина і її перша заступниця Тетяна Кривко презентували доповідь «Освіта глухих в Україні» з конкретизацією статистичних показників членів УТОГ, переселенців у 37 країнах світу, дітей у закладах спеціальної освіти України. Особливу увагу приділено втратам в умовах воєнного стану – руйнуванню Харківської школи №5, Кам'янської школи для учнів з порушеннями слуху, Запорізької та Сватівської шкіл (Луганська область). Розкрито особливості навчання дітей-переселенців в нових умовах адаптації з використанням і опануванням нових мов, як жестових, так і словесних. Висловлено підтримку ЦП УТОГ творчому колективу Ользі Білановій, Лаурі Іващенко, Сергію Дяківу за розробку нових посібників для 5–7 класів з української жестової мови [10-14].

Кандидат педагогічних наук, директорка Хмельницької спеціальної загальноосвітньої школи №33 Галина Воробель озвучила основні напрями діяльності унікального закладу м. Хмельницька за понад 27 років роботи на посаді директора школи. «Для дитини, яка не чує, перше слово, пояснене жестовою мовою, – це момент, коли світ навколо нарешті стає зрозумілим. Впродовж багатьох десятків років роботи у школі я бачу, як змінюються очі учнів, коли вони отримують інформацію у природній для них формі. Використання жестової мови в освіті – це питання не лише зручності, а й гідності. Це дає можливість не відчувати себе ізольованим, а повноцінно розвивати свій талант, отримувати професію та спілкуватися без посередників», – наголосила у виступі Галина Воробель.

Проблемі термінологічного дефіциту в українській жестовій мові було присвячено виступ Оксани Круглик, кандидата педагогічних наук, доцента,

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

завідувачки кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені Миколи Ярмаченка Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м. Київ) («Відбір та уніфікація жестової термінології при розробці національних підручників для глухих учнів»).

У повсякденній педагогічній практиці педагоги стикаються з ситуацією, коли нам просто бракує жестів. Проблема полягає не в кваліфікації педагога, а в обмеженості наявного предметного термінологічного жестового словника. Ось таку нагальну проблему було порушено вчителькою трудового навчання КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» Дніпропетровської ОР (м.Кривий Ріг) Вітою Назаренко під час висвітлення теми «Предметний жестівник: від нагальної потреби до практичного інструменту візуалізації термінології в спеціальній школі для дітей з порушеннями слуху». Питання термінологічного дефіциту в українській жестовій мові та його обмеженості було публічно мною окреслено ще у жовтні 2022 року в межах виступу на VIII Міжнародному конгресі зі спеціальної педагогіки та психології «Освіта осіб з особливими потребами: виклики воєнного часу», де було ініційовано звернення до фахівців «Асоціації нечуючих педагогів». Зокрема, наголошувалося на необхідності залучення вчителів-носіїв УЖМ до процесу розробки та верифікації нових предметних жестів, що є умовою для створення обґрунтованого предметного жестівника. З вересня 2025 року на базі нашого закладу триває експериментально-дослідна робота за темою «Предметний жестівник як інструмент візуалізації та підвищення доступності навчального матеріалу для учнів із порушеннями слуху», який проводитиметься у чотири етапи аж до 2029 року.

Ольга Біланова, переможниця спеціальної номінації «Інклюзивність» Національної премії «Global Teacher Prize Ukraine 2025», наукова співробітниця відділу української жестової мови Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, вчителька української жестової мови КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР», Голова Криворізької територіальної організації глухих (м.Кривий Ріг) порушила тему, присвячену ролі учителя жестової мови в освітньому процесі закладу освіти. «Для мене українська жестова мова – це не лише навчальний предмет. Це мова, яка

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

забезпечує доступ до знань, формує мислення та ідентичність глухої дитини. І саме вчитель жестової мови відіграє ключову роль у цьому процесі» [15]. Моє професійне становлення тісно пов'язане з власним життєвим досвідом. У ранньому дитинстві я втратила слух і у той далекий час навчалася в таких умовах, де жестова мова була заборонена в освітньому процесі. Такий підхід ускладнював розуміння навчального матеріалу, адже дитина з порушеннями слуху змушена була опановувати знання не через природний для неї спосіб сприйняття. Водночас у спілкуванні з однолітками я використовувала жестову мову – і саме вона давала мені можливість повноцінно взаємодіяти, розуміти і бути зрозумілою. Надзвичайно важливу роль у моєму житті відіграла спеціальна школа, я навчалася і закінчила Криворізьку спецшколу-інтернат для глухих дітей. Саме вона дала мені не лише знання, а й середовище, у якому я могла розвиватися, відчувати підтримку і рівність. Не менш важливою була підтримка моїх батьків, які вірили в мене і виховували як самостійну особистість. У родині я не відчувала себе обмеженою – до мене ставилися як до рівної, а не як до людини, яка потребує постійного супроводу. Саме поєднання цих чинників сформувало моє розуміння: ефективне навчання глухих дітей забезпечується за умов реалізації двомовного підходу – словесної та жестової мов – у підтримувальному освітньому середовищі. Усвідомлюючи це, я обрала шлях у сфері сурдопедагогіки. Для мене це був свідомий вибір – не лише працювати з дітьми, а й змінювати підходи до їх навчання, робити освіту більш доступною і зрозумілою.

Моя професійна мрія – це визнання української жестової мови як повноцінної мови освіти. Я прагну, щоб глухі діти навчалися не через постійне подолання бар'єрів, а через розуміння, розвиток і впевненість у собі. Щоб жестова мова була не допоміжним інструментом, а основою освітнього процесу там, де це необхідно. У сучасних умовах роль учителя української жестової мови виходить далеко за межі викладання окремого предмета. Це фахівець, який забезпечує мовну доступність освітнього процесу, сприяє формуванню мовної та комунікативної компетентності, підтримує розвиток мислення через доступну мову. У своїй практиці я працюю не лише з учнями, а й з педагогами та батьками,

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

адже ефективна освіта глухої дитини неможлива без спільного партнерства. З цією метою я проводжу семінари, тренінги, майстер-класи та розвиваю освітні спільноти для вивчення української жестової мови.

Сучасний освітній процес характеризується певними викликами: обмежена кількість годин і водночас значний обсяг складної термінології. Тому у своїй роботі я застосовую підходи, що забезпечують доступність навчання: використання візуалізації, пояснення через українську жестову мову як базову, поетапне формування понять, активне практичне закріплення. Це дає змогу не лише засвоювати матеріал, а й формувати глибоке розуміння.

Важливим напрямом моєї професійної діяльності є науково-методична робота. Я є співавторкою навчального посібника «Українська жестова мова» для 5 класу [14] (розробленого разом з глухими вчителями Лаурою Іващенко, вчителькою УЖМ Хмельницької спеціальної загальноосвітньої школи № 33 та Сергієм Дяківим, вчителем УЖМ Чернівецького навчально-реабілітаційного центру № 1), а також і модельних навчальних програм з УЖМ для 5–10 класів для осіб з порушеннями слуху [10-13]. Це сприяє системному впровадженню української жестової мови в освітній процес і формуванню єдиного підходу до її викладання.

Нещодавно я долучилася до наукової діяльності як наукова співробітниця відділу української жестової мови Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України [16]. Ця діяльність дає мені можливість використати практичний педагогічний досвід у наукових дослідженнях, сприяти розвитку української жестової мови не лише на місцевому, а й на національному рівні. Окрім викладацької роботи, я беру участь у професійних спільнотах, є членом ГО «Об’єднання нечуючих педагогів», «Освітня допомога», долучаюся до тренінгів і конференцій, а також своїм прикладом професійного зростання сприяю популяризації української жестової мови. Паралельно я займаюся соціальною допомогою та перекладом для дорослих членів УТОГу , що дає мені змогу допомагати не лише в освіті, а й у соціалізації наших членів Товариства Глухих на всіх етапах життя. Порівнюючи власний досвід навчання і сучасні підходи, я бачу позитивні зміни, пов’язані з активним впровадженням жестової

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

мови в освітній процес, але залишаються питання, які потребують подальшої уваги: саме адаптація навчального матеріалу, велика кількість складної термінології, недостатність часу на засвоєння знань, що ускладнює навчання для дітей з порушеннями слуху.

Мій шлях до цієї професії і до моєї мрії був довгим. Але сьогодні я з упевненістю можу сказати – ця мрія здійснилася. І вона стала реальністю завдяки моїм батькам, які підтримували мене, а також завдяки спеціальній школі, яка дала мені освіту, середовище і віру в себе. Я переконана, що саме спеціальна школа створює ті умови, в яких глуха дитина може навчатися у своєму мовному середовищі, розвиватися і відчувати себе повноцінною частиною суспільства. Для мене великою честю стало отримання відзнаки у спеціальній номінації «Інклюзивність» Національної премії Global Teacher Prize Ukraine 2025. Але це не лише моє досягнення – це результат спільної роботи і підтримки. Я щиро вдячна кожному, хто був поруч на цьому шляху, за підтримку, віру і допомогу в реалізації моєї мрії. Особливу подяку хочу висловити Любові Миколаївні Луценко – колишній директорці цієї школи, в якій колись я навчалася, і моїй наставниці, поруч з якою відбувалося моє професійне становлення. Саме на її очах я зростала як педагог. І сьогодні моя мета – допомагати глухим дітям реалізовувати свої можливості та впевнено будувати своє майбутнє, не боятися своїх мрій та викликів.

Наталія Каменська, президентка ГО «Об’єднання нечуючих педагогів» (м. Київ) закцентувала увагу присутніх на викладанні української жестової мови як одному з пріоритетних напрямів роботи ОНП. Громадська організація «Об’єднання нечуючих педагогів» створена на підставі рішення Установчих загальних зборів нечуючих педагогів від 10 червня 2002 року. З самого початку створення ОНП було розуміння, що глухі діти мають знати і вивчати жестову мову, а викладати її мають носії жестової мови. З появою Наказу МОН України від 11.09.2009 № 852 про введення навчального предмета «Українська жестова мова» та внесення змін до Типових навчальних планів розпочалася активна робота. Члени ОНП, як носії жестової мови, брали і беруть участь у викладанні української жестової мови: Н. Б. Адамюк, І.І. Чепчина, Н.П. Зайонц, Т.В.

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

Журкова, О.А. Біланова, В.А. Васильцова, Н.Е. Горбачук, Н.Б. Домашенко, Н.П. Зайонц, Н.А. Зборовська, Н.В. Іванюшева, Л.М. Лещенко, К.Г. Ярмоленко, А.М. Лук'янова, С.П. Лук'янова, Л.Д. Іващенко, В.В. Стьопкін, А.П. Ковтун, І.С. Грінченко, С.М. Дяків, В.А. Шевчук, З.С. Логвинченко та ін. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про освіту» (2017 р.), особам з порушенням слуху забезпечується право на навчання жестовою мовою та на вивчення української жестової мови.

Наукова співробітниця відділу української жестової мови Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, вчителька української жестової мови Хмельницької загальноосвітньої спеціальної школи Лаура Іващенко виголосила доповідь «Специфіка застосування мовної термінології при вивченні української жестової мови». Модельні навчальні програми [10-13] стали підґрунтям для формування системного підходу до викладання УЖМ та безпосередньо вплинули на вибір і обґрунтування мовної термінології. Традиційна мовознавча термінологія формувалася на основі словесної мови. Вона відображає фонетичну природу мовлення, де основним носієм є звук. Натомість українська жестова мова є візуально-жестовою системою, де основними засобами вираження є: локалізація, простір, напрям, характер руху жесту та невід'ємна частина до цього немануальні компоненти жесту. У навчальному процесі доцільно використовувати адаптовану термінологію, яка відображає специфіку морфології УЖМ, зокрема, такі мовні поняття: ЖЕСТОНАЗВА, функціонально відповідає іменнику, ЖЕСТОДІЯ, функціонально відповідає дієслову, ЖЕСТООЗНАКА, функціонально відповідає прикметнику тощо. Ці терміни дозволяють не просто називати мовні одиниці, а й пояснювати їх функцію у структурі висловлювання.

Із зарубіжжя долучилася з виступом Наталія Зборовська, віце-президентка ГО «Об'єднання нечуючих педагогів», керівниця відділу соціальної роботи з глухими українцями Асоціації глухих Мюнхена (м. Мюнхен, Німеччина), яка окреслила ситуацію навчання у німецьких закладах освіти українських глухих дітей, де мовне питання є ключовим, а використання жестової мови – центральним.

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

Олена Ковальова, учителька української жестової мови Миколаївської спеціальної школи № 6 (м. Миколаїв), представила можливості інтеграції штучного інтелекту та цифрових сервісів у процес підготовки уроків української жестової мови. Запропоновані стратегії використання інструментів штучного інтелекту для створення вправ, навчальних завдань і візуальних матеріалів сприяють активізації пізнавальної діяльності глухих учнів, розвитку їхньої цифрової компетентності та мотивації до самостійного пошуку й використання сучасних цифрових ресурсів у навчанні.

«Системна освіта – фундамент у підтримці людей із порушеннями слуху» – такий лейтмотив виступу Ольги Бурлаки, кандидата педагогічних наук, голови ГО «Освітня допомога», вчительки географії Хмельницької загальноосвітньої спеціальної школи № 33 (м. Хмельницький). Досвід ГО «Освітня допомога» доводить, що справжня інклюзія починається з подолання інформаційного вакууму, де жестова мова має бути не просто «додатковим сервісом», а природним і повноцінним фундаментом навчального процесу. Наша команда однодумців трансформує класичну освіту в доступний цифровий формат, створюючи спеціалізований контент: від інтерактивних відеоуроків до методичних посібників із системними QR-кодами. Поєднуючи глибоку педагогічну експертизу з новітніми технологіями, ми відкриваємо двері до знань для дітей, дорослих та ВПО із порушеннями слуху, забезпечуючи їм право на навчання без посередників.

Тетяна Журкова, перекладачка жестової мови, завідувачка Центру жестової мови Культурного центру Українського товариства глухих (м. Київ), презентувала діяльність Центру української жестової мови, який цьогоріч відзначає 15-річчя своєї діяльності. У виступі було висвітлено основні напрями роботи Центру, спрямовані на популяризацію української жестової мови, підготовку користувачів жестової мови та формування комунікативної доступності в суспільстві. Особливу увагу доповідачка приділила системній викладацькій діяльності Центру, яку здійснюють носії української жестової мови. Навчання охоплює початковий і поглиблений рівні опанування жестового мовлення слухачами різних вікових та професійних груп. Наголошено, що освітня

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

діяльність Центру не припинялася ані в період пандемії COVID-19, ані в умовах воєнного стану, що свідчить про стійкість професійної спільноти, високий рівень соціальної відповідальності, суспільну значущість розвитку української жестової мови в Україні.

Галина Кострикіна, заступник директора з навчальної роботи Житомирської спеціальної школи №2 Житомирської ОР, у виступі «Популяризація української жестової мови через волонтерську діяльність спеціальної школи: практики суспільної взаємодії» презентувала принципи організації волонтерського руху і визначила засади організації волонтерської діяльності глухих учнів у можливості відчути, шо дає така діяльність. Важливим аспектом такої волонтерської діяльності є українська жестова мова, яка не відокремлює їх від суспільства, а, навпаки, стає способом бути в суспільстві корисними, видимими, шанованими. А для суспільства це можливість по-новому побачити і глуху дитину, і саму українську жестову мову. Волонтерська діяльність спеціальної школи для глухих дітей – це не лише спосіб виховання альтруїзму, не лише корекція споживацького ставлення, не лише формування громадянської активності. Це ще й ефективна практика популяризації української жестової мови в суспільстві.

Доповідь «Безбар'єрність в освіті: роль жестової мови у включенні дітей з порушеннями слуху» презентували Олександр Бондаренко, учитель фізики та математики, та Дмитро Медвєдєв, учитель початкових класів КЗО «Навчально-реабілітаційний центр «Зоряний» Дніпропетровської ОР» (м. Дніпро). У своїх виступах педагоги висвітлили сучасні підходи до організації освітнього процесу із застосуванням української жестової мови та українського дактильного мовлення, а також представили низку навчально-методичних матеріалів, створених учасниками освітнього процесу. Особливу увагу було приділено формуванню безбар'єрного освітнього середовища, в якому жестова мова виступає важливим засобом доступу до знань, комунікації та соціальної взаємодії глухих здобувачів освіти.

Підсумком наукової частини семінару стала доповідь Світлани Кульбіди «Статус української жестової мови у євроінтеграційному курсі України», в якій

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

було окреслено засади розроблення Стратегії формування жестомовної політики в Україні та визначено перспективні напрями розвитку української жестової мови відповідно до мінімальних стандартів європейського інтеграційного простору [17, 18]. У доповіді наголошувалося на визначальній ролі закладів спеціальної освіти України, де українська жестова мова функціонує не лише як навчальний предмет, а і як повноцінний засіб комунікації та соціалізації. Саме такі заклади формують унікальне екологічне жестомовне освітнє середовище, в якому забезпечується взаємодія з носіями мови, розвиток жестомовної компетентності та підтримка мовно-культурної ідентичності глухих здобувачів освіти.

Семінар став платформою для конструктивного діалогу, обміну ідеями щодо нових підходів у викладанні української жестової мови, адже його учасники змогли відвідати майстер-класи зірок «Сузір'я» і зробити висновки про специфіку використання української жестової мови в авторських методиках вчителів:

– *Ольги Біланової*, вчительки української жестової мови, урок української жестової мови у 8 класі. Тема уроку «Морфологія УЖМ (самостійні і службові частини мови)» [19];

– *Олени Коваленко*, вчительки образотворчого мистецтва, урок образотворчого мистецтва у 5Б класі. Тема уроку «Подорож до моря» [20];

– *Альони Кудрявцевої*, вчительки української мови та літератури, урок української мови у 10 Б класі. Тема уроку «Підготовка до контрольної роботи. Складне речення з різними видами зв'язку» [21].

Семінар став знаковою подією сучасного етапу розвитку української жестової мови у сфері спеціальної освіти та засвідчив консолідацію наукових, педагогічних і громадських ініціатив навколо її підтримки й розвитку. Захід об'єднав глухих і чуючих фахівців-лідерів із різних ланок освіти, представників громадських організацій та професійної спільноти, яким небайдужа доля унікального надбання Спільноти Українського товариства глухих – української жестової мови як важливого чинника освіти, культури та суспільної взаємодії.

Учасники семінару одностайно наголосили на необхідності систематичного проведення подібних науково-методичних зустрічей, оскільки

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

вони створюють простір для професійного діалогу, презентації інноваційних практик, обміну досвідом і розвитку партнерської взаємодії між науковцями, педагогами та громадськими інституціями. Кожен учасник мав можливість не лише представити власні напрацювання, а й долучитися до формування спільного бачення перспектив розвитку української жестової мови в освітньому просторі України.

Висновки. *Визначено*, що успішний розвиток спеціальної освіти в Україні можливий лише за умови трибічного партнерства, адже семінар продемонстрував дієве об’єднання наукових установ (відділу української жестової мови ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України), практичних закладів (спеціальні школи) та громадського сектору (УТОГ, Об’єднання нечуючих педагогів, Освітня допомога). Саме така синергія дає можливість оперативно реагувати на виклики воєнного стану (адаптація дітей-переселенців, фіксація інфраструктурних втрат), спільно впроваджувати системні зміни на державному рівні, необхідність упровадження цілісної Стратегії формування жестомовної політики в освіті, що базується на принципах доказової педагогіки, мінімальних стандартах щодо жестових мов.

Щодо статусу УЖМ як фундаментального інструменту освіти, *доведено*, що визнання української жестової мови як повноцінної мови освітнього процесу є базовою умовою для забезпечення конституційних прав глухих дітей на якісне навчання та лінгвістичну безбар’єрність. Досвід проаналізованих практичних інновацій у авторських методиках провідних фахівців галузі спеціальної освіти підтверджує, що реалізація жестового двомовного підходу – поєднання словесної та жестової мов – знімає інформаційну ізоляцію, формує мислення та ідентичність дитини, а також повертає їй відчуття особистої гідності.

Щодо впровадження інновацій, цифрового контенту та посібників, *підсумовано*, що сучасна спеціальна освіта активно трансформується у доступний цифровізований формат завдяки використанню новітніх технологій. Створення інтерактивних відеоуроків, використання посібників із системними QR-кодами, а також інтеграція штучного інтелекту та цифрових сервісів для

Стаття та будь-який пов’язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

генерації навчальних вправ значно підвищують мотивацію учнів і допомагають долати інформаційний вакуум.

Щодо подолання термінологічного дефіциту та формування мовної політики, *визначено:* наявність значного обсягу складної наукової термінології за обмеженої кількості навчальних годин є серйозним викликом для сурдопедагогіки. Розв'язання цієї проблеми потребує системного підходу: по-перше, розробки та верифікації нових предметних жестів із залученням вчителів-носіїв мови (у межах довгострокових експериментів, як-от створення «Предметного жестівника»); по-друге, використання адаптованої лінгвістичної термінології (ЖЕСТОНАЗВА, ЖЕСТОДІЯ, ЖЕСТООЗНАКА та ін.), яка враховує візуально-просторову природу УЖМ; по-третє, затвердження Стратегії формування жестомовної політики на основі європейських стандартів інтеграційного простору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кульбіда, С., Біланова, О., & Іващенко, Л. (2023). «Українська жестова мова» – упровадження нового державного стандарту у 5-6 класах нової української школи. *Особлива дитина: навчання і виховання, 109(1), 33-60.* https://doi.org/10.33189/ectu.v109i1.127

2. Кульбіда, С.В. (2024). Соціокультурний дискурс української жестової мови в умовах сьогодення: *монографія*. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Відділ української жестової мови. Київ. 256 с.

3. Кульбіда, С.В., Воробель, Г.М., & Луценко, Л.М. (2025). Творчі здобутки сурдомайстерень. *Освіта і суспільство, №3. С.14*. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745941/

4. Рибак, О.А., & Есько, Ю.В. (2025). Відповідно до вимог часу. *Освіта і суспільство, №2 (83), березень-квітень,* https://naps.gov.ua/uploads/files/press/ois/2025/ois2_2025.pdf

5. Рибак, О., Луценко, & Л., Спіцина, О. (2025). Результати досягнень в експериментальній жестомовній діяльності творчих осередків вчителів. *Особлива дитина: навчання і виховання*, *119*(3), 319-331. https://doi.org/10.33189/ectu.v119i3.282

6. Луценко, Л.М., & Ткаченко, К.О. (2011). Білінгвальні засади сучасної освіти нечуючих. Лабораторія жестової мови Інституту спеціальної педагогіки НАПН України. С. 1-9.

7. Міжнародний тиждень глухих – 2025. Сайт УТОГ. https://utog.org/kultura/mizhnarodnij-tizhden-gluhih-liudej/mizhnarodnij-tizhden-gluhih-liudej-2025/

8. Міжнародний тиждень глухих – 2024. Сайт УТОГ. https://utog.org/kultura/mizhnarodnij-tizhden-gluhih-liudej/mizhnarodnij-tizhden-gluhih-2024/

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

9. Іванюшева, Н.В., & Кульбіда, С.В. (2013). Особливості застосування двомовних програм як інструмент збереження мови лінгвістичної меншини. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : зб. наук. праць : Вип. 4. Частина 4. Кіровоград, Імекс-ЛТД,. С.25 -33.

10. Біланова, О.А., & Іващенко, Л.Д. (2023). Модельна навчальна програма «Українська жестова мова» для 5-6 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями слуху (осіб зі зниженим слухом). https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748557/

11. Біланова, О.А., & Іващенко, Л.Д. (2023). Модельна навчальна програма «Українська жестова мова» для 5-6 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями слуху (глухих осіб)
https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748558/

12. Біланова, О.А., & Іващенко, Л.Д. (2024). Модельні навчальні програми «Українська жестова мова». 7–10 класи (Н 90). https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748559/

13. Біланова, О.А., & Іващенко, Л.Д. (2024). Модельні навчальні програми «Українська жестова мова» 7–10 класи (Н 91). https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748563/

14. Біланова, О.А., Іващенко, Л.Д., & Дяків, С.М. (2024). Українська жестова мова: навчальний посібник для осіб з особливими освітніми потребами (Н90, Н91). 5 клас (у 2-х частинах). Частина перша. Київ: ТОВ «Видавництво Атлант» 112 с. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748566/

15. Біланова, О. (2020). Вчитель жестової мови в освітньому процесі спеціального закладу для учнів з порушеннями слуху. *Збірник наукових праць ΛΟΓΟΣ*, 18-21. https://doi.org/10.36074/18.09.2020.v3.06

16. Біланова, О.А., Іващенко, Л.Д., & Кульбіда, С.В. (2026). Екстралінгвістичні чинники мовних контактів української жестової мови. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, *1*(28), 81-101. https://doi.org/10.33189/epsn.v1i28.315

17. Кульбіда, С.В., Рибак, О.А., & Міськов, Г.В. (2025). Аналітичні матеріали для МОН України : *препринт*. Відділ української жестової мови Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Київ. 50 с. https://doi.org/10.33189/articles25001

18. Кульбіда, С.В., Рибак, О.А., & Рапіна, Л.А. (2025). Шляхи реалізації мовної політики української жестової мови: *монографія*. ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, відділ української жестової мови. Київ. 440 с. https://doi.org/10.33189/ectu.m2605a1.216

19. Біланова Ольга. 23.04.2026. Урок української жестової мови у 8 класі. Тема "Морфологія УЖМ (самостійні і службові частини мови)". https://youtu.be/PcnmxcGnCs4

20. Коваленко Олена. 23.04.2026. Урок образотворчого мистецтва у 5Б класі. Тема "Подорож до моря" https://youtu.be/AfHZCPPMAD4

21. Кудрявцева Альона. 24.04.2026. Урок української мови у 10 Б класі. Тема «Підготовка до контрольної роботи. Складне речення з різними видами зв'язку» https://youtu.be/cMNyh4Qf9ho

REFERENCES

1. Kulbida, S., Bilanova, O., & Ivashchenko, L. (2023). «Ukrainska zhestova mova» – uprovadzhennia novoho derzhavnoho standartu u 5-6 klasakh novoi ukrainskoi shkoly [«Ukrainian sign

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

language» – implementation of a new state standard in 5-6 grades of a new Ukrainian school]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia, 109(1),* 33-60. https://doi.org/10.33189/ectu.v109i1.127 [in Ukrainian].

2. Kulbida, S.V. (2024). Sotsiokulturnyi dyskurs ukrainskoi zhestovoi movy v umovakh sohodennia: monohrafiia [Sociocultural discourse of Ukrainian sign language in today's conditions: monograph]. Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy. Viddil ukrainskoi zhestovoi movy. Kyiv. 256 s. [in Ukrainian].

3. Kulbida, S.V., Vorobel, H.M., & Lutsenko, L.M. (2025). Tvorchi zdobutky surdomaisteren [Creative achievements of deaf teachers]. *Osvita i suspilstvo*, №3. S.14. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745941/ [in Ukrainian].

4. Rybak, O.A., & Esko, Yu.V. Vidpovidno do vymoh chasu [According to the requirements of the time]. *Nauka i suspilstvo*. No2 (83). berezen-kviten. 6. https://naps.gov.ua/uploads/files/press/ois/2025/ois2_2025.pdf [in Ukrainian].

5. Rybak, O., Lutsenko, L., & Spitsyna, O. (2025). Rezultaty dosiahnen v eksperymentalnii zhestomovnii diialnosti tvorchykh oseredkiv vchyteliv [The results of achievements in the experimental sign language activity of teachers' creative centers]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia, 119(3)*, 319-331. https://doi.org/10.33189/ectu.v119i3.282 [in Ukrainian].

6. Lutsenko, L.M., & Tkachenko, K.O. (2011). Bilinhvalni zasady suchasnoi osvity nechuiuchykh [Bilingual principles of modern education of the deaf]. Laboratoriia zhestovoi movy Instytutu spetsialnoi pedahohiky NAPN Ukrainy. S. 1-9. [in Ukrainian].

7. Mizhnarodnyi tyzhden hlukhykh – 2025. Cait UTOH. https://utog.org/kultura/mizhnarodnij-tizhden-gluhih-liudej/mizhnarodnij-tizhden-gluhih-liudej-2025/ [in Ukrainian].

8. Mizhnarodnyi tyzhden hlukhykh – 2024. Cait UTOH. https://utog.org/kultura/mizhnarodnij-tizhden-gluhih-liudej/mizhnarodnij-tizhden-gluhih-2024/ [in Ukrainian].

9. Ivaniusheva, N.V., & Kulbida, S.V. (2013). Osoblyvosti zastosuvannia dvomovnykh prohram yak instrument zberezhennia movy linhvistychnoi menshyny [Peculiarities of using bilingual programs as a tool for preserving the language of a linguistic minority]. Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy: zb. nauk. prats : Vyp. 4. Chastyna 4. Kirovohrad, Imeks-LTD. S.25 -33. [in Ukrainian].

10. Bilanova, O.A., & Ivashchenko, L.D. (2023). Modelna navchalna prohrama «Ukrainska zhestova mova» dlia 5-6 klasiv spetsialnykh zakladiv zahalnoi serednoi osvity dlia ditei iz porushenniamy slukhu (osib zi znyzhenym slukhom) [Model curriculum "Ukrainian Sign Language" for 5-6 grades of special institutions of general secondary education for children with hearing impairments (persons with reduced hearing)]. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748557/ [in Ukrainian].

11. Bilanova, O.A., & Ivashchenko, L.D. (2023). Modelna navchalna prohrama «Ukrainska zhestova mova» dlia 5-6 klasiv spetsialnykh zakladiv zahalnoi serednoi osvity dlia ditei iz porushenniamy slukhu (hlukhykh osib) [Model curriculum "Ukrainian sign language" for 5-6 grades of special institutions of general secondary education for children with hearing impairments (deaf people)].

https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748558/ [in Ukrainian]

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

12. Bilanova, O.A., & Ivashchenko, L.D. (2024). Modelni navchalni prohramy «Ukrainska zhestova mova». 7–10 klasy (N 90) [Model educational programs "Ukrainian sign language". Grades 7–10 (H 90)]. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748559/ [in Ukrainian].

13. Bilanova, O.A., & Ivashchenko, L.D. (2024). Modelni navchalni prohramy «Ukrainska zhestova mova» 7–10 klasy (N 91) [Model educational programs "Ukrainian sign language" grades 7–10 (H 91)]. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748563/ [in Ukrainian].

14. Bilanova, O.A., Ivashchenko, L.D., & Diakiv, S.M. (2024). Ukrainska zhestova mova: navchalnyi posibnyk dlia osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy (N90, N91). 5 klas (u 2-kh chastynakh). Chastyna persha [Ukrainian sign language: a study guide for persons with special educational needs (H90, H91). 5th grade (in 2 parts). Part one.]. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo Atlant» 112 s. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748566/ [in Ukrainian].

15. Bilanova, O. (2020). Vchytel zhestovoi movy v osvitnomu protsesi spetsialnoho zakladu dlia uchniv z porushenniamy slukhu [A sign language teacher in the educational process of a special institution for students with hearing impairments]. Zbirnyk naukovykh prats ΛΌΗΟΣ, 18-21. https://doi.org/10.36074/18.09.2020.v3.06 [in Ukrainian].

16. Bilanova, O.A., Ivashchenko, L.D., & Kulbida, S.V. (2026). Ekstralinhvistychni chynnyky movnykh kontaktiv ukrainskoi zhestovoi movy [Extralinguistic factors of language contacts of Ukrainian sign language.]. Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy, 1(28), 81-101. https://doi.org/10.33189/epsn.v1i28.315 [in Ukrainian].

17. Kulbida, S.V., Rybak, O.A., & Miskov, H.V. (2025). Analitychni materialy dlia MON Ukrainy : preprynt [Analytical materials for the MES of Ukraine: preprint]. Viddil ukrainskoi zhestovoi movy Instytutu spetsialnoi pedahohiky i psykholohii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy. Kyiv. 50 s. https://doi.org/10.33189/articles25001 [in Ukrainian].

18. Kulbida, S.V., Rybak, O.A., & Rapina, L.A. (2025). Shliakhy realizatsii movnoi polityky ukrainskoi zhestovoi movy: monohrafiia [Ways of implementing the language policy of Ukrainian sign language: a monograph]. ISPP imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy, viddil ukrainskoi zhestovoi movy. Kyiv. 440 s. https://doi.org/10.33189/ectu.m2605a1.216 [in Ukrainian].

19. Bilanova Olha. 23.04.2026. Urok ukrainskoi zhestovoi movy u 8 klasi. Tema "Morfolohiia UZhM (samostiini i sluzhbovi chastyny movy)" [Lesson of Ukrainian sign language in the 8th grade. Topic "Morphology of UZHM (independent and official parts of speech)"]. https://youtu.be/PcnmxcGnCs4 [in Ukrainian].

20. Kovalenko Olena. 23.04.2026. Urok obrazotvorchoho mystetstva u 5B klasi. Tema "Podorozh do moria" [Fine art lesson in 5B class. Theme "Journey to the sea"]. https://youtu.be/AfHZCPPMAD4 [in Ukrainian].

21. Kudriavtseva Alona. 24.04.2026. Urok ukrainskoi movy u 10 B klasi. Tema «Pidhotovka do kontrolnoi roboty. Skladne rechennia z riznymy vydamy zviazku" [Ukrainian language lesson in the 10th grade. Topic "Preparation for the control work. A complex sentence with different types of connection"]. https://youtu.be/cMNyh4Qf9ho [in Ukrainian].

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

eISSN 3083-7642, ISSN 2312-2781; DOI: https://doi.org/10.33189/ectu.v122i2.329; дата публікації: 2026/05/31; дата прийняття до друку: 2026-05-14; дата надходження до редакції: 2026-04-10

Матеріал надійшов до редакції 10.04.2026

Прорецензовано 30.04.26

Схвалено до друку 14.05.2026

УДК 376:004.946

Ксенія Бужинецька,

доктор філософії,

в.о. завідувача відділу психолого-педагогічного

супроводу дітей з особливими потребами

buzhinetskaya@gmail.com

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-5587-3376

Researcher ID: https://researchid.co/rid130382

Kseniia Buzhynetska,

PhD, Acting Head of the Department of Psychological

and Pedagogical Support for Children with Special Needs

Інститут спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України,

м. Київ, Україна, вул. М. Берлінського9, м. Київ, 04060, Україна

Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology

of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,

Kyiv, Ukraine, st. M. Berlinskoho 9, Kyiv, 04060, Ukraine

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).